

A woman with curly brown hair, wearing a blue button-down shirt, is smiling and looking towards a person whose back is to the camera. The person has dark hair and is wearing a plaid shirt. They appear to be in a bright, modern office or meeting space with large windows in the background. The woman is holding a clipboard.

Train de trainer

**Van verzuim
naar aanwezigheid**

Denken in aanwezigheid in plaats van in verzuim. In leerplichtland begint deze beweging steeds meer voet aan de grond te krijgen. Om ervoor te zorgen dat het gedachtegoed goed landt in de scholen, zijn inmiddels veertig professionals uit het werkveld van leerplicht en Doorstroompunt getraind in een train-de-trainer-programma Schoolaanwezigheid van Patricia Graczyk, René Halberstadt en Marije Brouwer.

Tekst Yolanne van der Ree

Ingrado Magazine ging in gesprek met projectleider van Ingrado René Halberstadt, die samen met collega Marije Brouwer het gedachtegoed van grondleggers Patricia Graczyk en Christopher Kearney verspreidt in Nederland. Ook spraken we een gemeentelijke beleidsmedewerker schoolaanwezigheid en een projectleider op het mbo die de training volgden.

‘Verzuim en aanwezigheid hebben alles met elkaar te maken’, zegt René Halberstadt. ‘Om verzuim te voorkomen, leggen we de focus op aanwezigheid. Je kijkt daarbij niet naar dat ene kind en de ouders, maar kiest een systemische benadering. We weten, ook uit onderzoek, dat de binding tussen leerling en school een enorme impact heeft op schoolaanwezigheid. Dus kun je als school en als lerarencorps kijken naar “Hoe doen we dit nu eigenlijk? Hoe werken we aan die binding?” Het gaat echt altijd over de relaties.’

Piramide

Het multi tiered multi dimensional support system (voorheen RtI-model), oftewel ‘het piramideraamwerk’ (zie figuur op de volgende pagina) vormt de basis van schoolaanwezigheid. René Halberstadt: ‘De onderste laag (de piramide bestaat uit 3 lagen – red.)

van de piramide betreft de grote groep leerlingen die de school goed bezoekt. Die groep heeft voldoende aan de universele interventies die de school pleegt om schoolaanwezigheid te bevorderen. Dit gaat om schoolklimaat, veiligheid, sociale binding, gezondheid, ouderbetrokkenheid etc. Hoe beter de interventies in dat groene vlak zijn, hoe meer je de kinderen uit het rode vlak naar beneden trekt en weghoudt van de ingewikkelde casuïstiek.’

Dergelijke universele interventies liggen binnen de invloedssfeer van de school, maar de focus van schoolaanwezigheid gaat verder, zegt René Halberstadt. ‘Schoolaanwezigheid is een ‘wicked problem’. Je kunt niet aan één knop draaien om aanwezigheid te bevorderen, het is een complex maatschappelijk beleidsvraagstuk. Bij schoolaanwezigheid gaat het om de gehele omgeving die invloed heeft op het kind. Ons pleidooi is dan ook: “Kijk niet alleen naar dat individuele kind en die ouders, maar kijk veel groter”. Dan zie je een rol voor school, voor de gemeente, voor de omgeving waarin die school staat, voor de jeugdhulp, de gezondheidszorg, het landelijke beleid. Toch kun je beginnen op school en doen wat binnen je invloedssfeer ligt.’

*‘Kijk niet alleen naar dat
individuele kind en die ouders,
maar kijk veel groter’*

Data

Werken aan schoolaanwezigheid valt of staat met goede data, vandaar dat data-analyse de start vormt op scholen die met aanwezigheid aan de slag gaan. René Halberstadt: 'In mijn presentaties vraag ik altijd "Hebben jullie alle leerlingen in beeld? Zeker, zegt men dan, we kennen onze pappenheimers." Maar als ik dan vraag naar het aanwezigheidspercentage, hebben ze geen idee. En al helemaal niet wat het streefpercentage is en waaraan je kunt aflezen of de interventies die je pleegt ook effect hebben.

'In de training leggen we dit heel goed uit, zodat mensen een diep besef krijgen van wat aanwezigheid vraagt. Het begint op scholen vaak met het formeren van een schoolaanwezigheidsteam dat de data goed in beeld gaat brengen. Dan pas zie je namelijk waar de interventies moeten plaatsvinden. De mensen die hebben deelgenomen aan de train-de-trainercursus leren werken met tools om die data in kaart te brengen volgens het piramideraamwerk.

'We hebben nu veertig mensen opgeleid die op strategische plekken zitten en die van hun manager ruimte krijgen om scholen te begeleiden. Aan het eind van 2026 is dat aantal hopelijk opgelopen tot honderd. Zij gaan eraan bijdragen dat het gedachtegoed op de juiste manier landt in het onderwijs.'

Aan de slag in de praktijk

Rotterdam

Sharon Soeters is beleidsmedewerker schoolaanwezigheid bij de gemeente Rotterdam. Zij volgde in september jl. de driedaagse train-de-trainercursus. 'Een geweldige ervaring. Ik dacht dat ik al veel wist, maar wát een kennis heb ik daar in drie dagen vergaard!'

Samen met haar collega Mijke Withagen (die de cursus in 2024 volgde) begeleidt Sharon dertien scholen die meedoen in de pilot Schoolaanwezigheid (vijf basisscholen, zeven middelbare scholen en een mbo-instelling). De samenwerking start met een kop koffie, zegt Sharon. 'We vertellen dat we niet kijken naar geoorloofd of ongeoorloofd verzuim, maar naar "hoe kunnen we de leerlingen op school krijgen en houden". Dat vinden scholen superinteressant omdat zij zien dat met name het ziekteverzuim steeds problematischer wordt. We leggen

uit wat de piramide laat zien en dat de focus ligt op de onderste laag. Daarvoor is het nodig inzicht te hebben in de aanwezigheid van leerlingen of studenten. We beginnen daarom op elke school met het verkrijgen van zuivere data. Data zijn ongelooflijk belangrijk.'

Slimme vragen

'Als een school besluit deel te nemen aan de pilot, richten we een schoolaanwezigheidsteam in. Wij stellen de 'slimme' vragen, zeggen Mijke en ik altijd. Vandaag was ik op een school waar er in elke klas sprake was van verminderde aanwezigheid behalve in één groep. "Kijk, hier zijn de leerlingen honderd procent aanwezig!", zegt de school dan enthousiast. Ik vraag dan: "Klopt dat? Kun je dat laten zien?" Uiteindelijk kwamen we erachter dat de betreffende docent de afwezigheid niet op de juiste manier registreerde waardoor er een vertekend beeld ontstond. Daar kunnen ze nu eerst mee aan de slag.

'Wat kunnen wij doen om ervoor te zorgen dat jongeren naar school willen komen?'

‘Als de data op orde zijn en je ziet dat groep 1 minder aanwezigheid heeft dan groep 2, stel je de vraag “hoe denken jullie dat dat komt?”. Dan blijkt bijvoorbeeld dat er in die bewuste groep 1 relatief veel 4-jarigen zitten en die zijn nog niet leerplichtig. “Daar kunnen we niks mee”, zegt de school dan. Maar stel dat je er wel wat mee zou kunnen, wat zou je dan willen doen voor die groep? Bijvoorbeeld: Hoe kun je ouders van 4-jarigen bewust maken van het belang van onderwijs? Dan kun je er bijvoorbeeld op uitkomen dat het intakeproces aangepast moet worden met meer informatie voor en afspraken met ouders.

‘Als een klas op een school voor voortgezet onderwijs verminderde aanwezigheid heeft, vragen we “Wat is dat voor een klas? Hebben jullie zicht op de leerlingen in die klas?”. Als blijkt dat het gaat om een ISK, hebben we misschien te maken met ouders die het Nederlandse schoolsysteem nog moeten leren kennen. Dan zoek je het collectief weer op en kun je als schoolaanwezigheidsteam inzetten op de voorlichting van ouders van ISK-leerlingen.’

Inzoomen

Het verzamelen van zuivere data is een hele kluit, zo ervaren Sharon en Mijke, vooral in het mbo. In het primair onderwijs is het iets

minder ingewikkeld, onder meer doordat de Rotterdamse scholen werken met ParnasSys. Sharon: ‘Dat leerlingvolgsysteem is zo goed ingericht dat de data toegankelijk en eenvoudig te lezen zijn. Wij als opgeleide trainers hebben een Excelbestand waarin we de data uit de applicatie kunnen plakken. Die worden ‘vertaald’ in een cirkeldiagram met groene, gele en rode vlakken die corresponderen met de piramide. Je kunt steeds verder inzoomen en daarmee de aanwezigheidscijfers zien van een schooljaar, een maand, een klas of opleidingsniveau.

‘En dan komen we verrassende dingen tegen. Zoals dat op meerdere basisscholen het leerlingvolgsysteem ‘te laat komen’ in dagdelen noteert. Dus ook al komt een leerling’s morgens tien minuten of een kwartier te laat, het systeem noteert dat als een ochtend afwezig. Je kunt het zelf aanpassen, maar dat moet je dan wel doen. Zo proberen we de data zo zuiver mogelijk te krijgen.’

Iedereen meekrijgen

‘Wij vertellen scholen ook dat het aanwezigheidsvraagstuk niet alleen van hen is. Het is ook van de gemeente, van alle partners om de school heen, van de wijk. Maar we moeten ergens de start maken. Onze droom is om uiteindelijk iedereen mee te

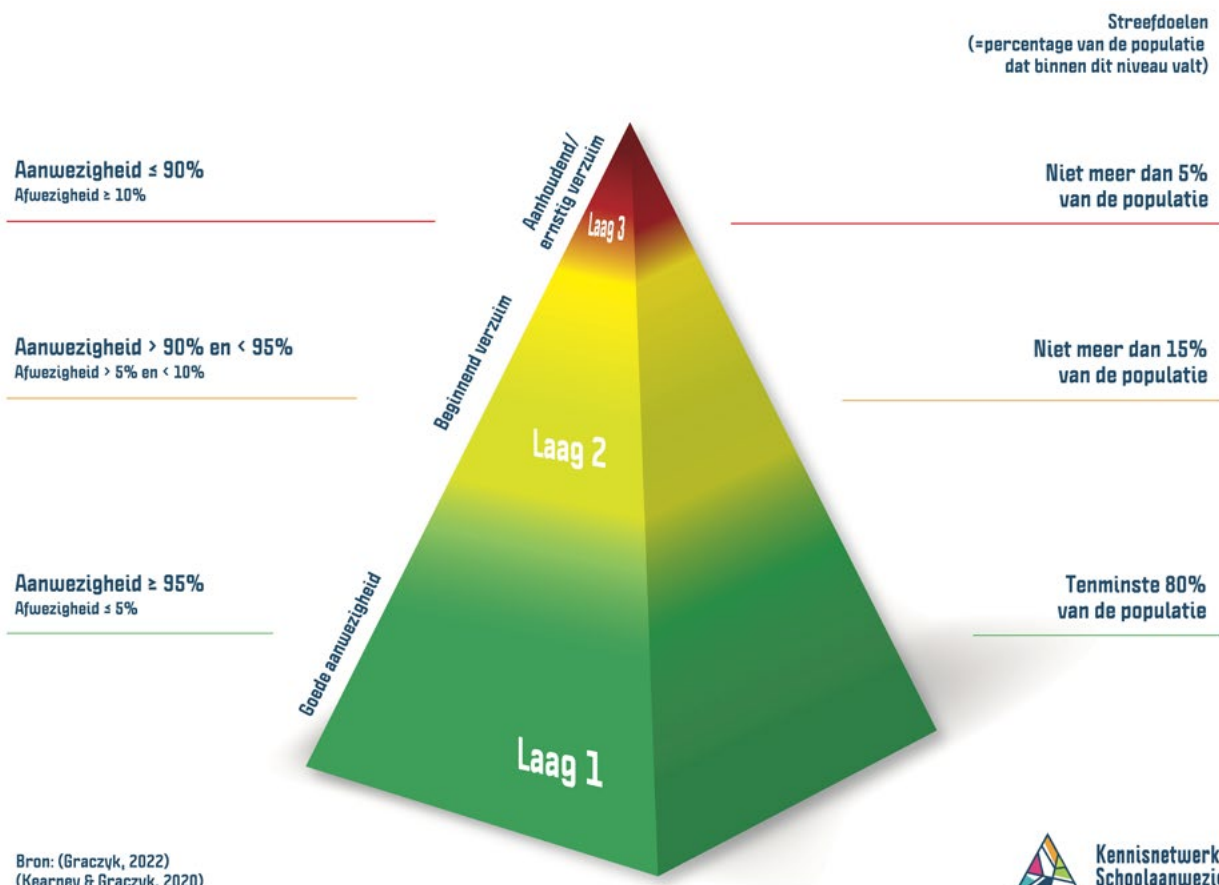
krijgen. We hebben daarom een verbindingsgroep ingericht met daarin onder meer het Samenwerkingsverband PO en VO, de afdeling onderwijs, een aantal grote schoolbesturen en het CJG.’

Wat deze beweging betekent voor de rol van de leerplichtambtenaar? Sharon Soeters is daar ook heel benieuwd naar: ‘Leerplicht heeft wettelijk pas een rol als de data laten zien dat er verzuim is. Maar de school kan leerplicht vragen mee te denken in het bevorderen van aanwezigheid. We hopen dat leerplicht een steeds steviger rol zal krijgen in de samenwerking met onderwijs en partners rond de school.’

West-Brabant

Ella van der Weij is projectleider voortijdig schoolverlaten (vsv) bij Curio, school voor vmbo en mbo, en programmamanager van het Regionaal programma vsv West-Brabant (14 gemeentes). Ook zij volgde de drie-daagse training. ‘De training van Patricia was een uitzonderlijke kans en een inspirerende ervaring, waarbij ik nieuwe inzichten heb gekregen.’

Binnen het regionaal programma West-Brabant zijn programmalijnen geformuleerd waar thema’s of ambities onder hangen.

Het bevorderen van schoolaanwezigheid is een thema onder de programmalijn Terugdringen voortijdig schoolverlaten in vo en mbo.

Ella van der Weij benadrukt de complexiteit van schoolaanwezigheid. “Toch kun je beginnen in het onderwijs. De vraag stellen: “Wat kunnen wij doen om ervoor te zorgen dat jongeren naar school willen komen? Hoe kunnen wij op deze manier bijdragen aan de ontwikkeling van jongeren en aan kansen-gelijkheid?” Dat is wat daaronder ligt.’

In beleid

‘De raad van bestuur van Curio heeft in januari 2025 in beleid vastgelegd dat we schoolverzuim gaan aanpakken door schoolaanwezigheid te bevorderen. Dat doen we volgens het piramidemodel, de evidence-based methode van Patricia Crazcyk en Christopher Kearney. In het tactisch overleg waar ik aan tafel zit, hebben we vastgelegd dat we middels deze methode gaan werken en dat we schoolaanwezigheidsteams (SAT) gaan inrichten.’

‘Binnen Curio werken we al volgens het piramideraamwerk van Kearney en Graczyk in de begeleiding en ondersteuning van onze studenten (zie afbeelding hieronder). De mentoren in de eerste lijn zijn verantwoordelijk voor 80 procent van de jongeren die zij in de klas hebben. Als studenten niet lekker in hun vel zitten, moeten zij dat kunnen melden bij de mentor die daarover dan met hen

in gesprek gaat. Dat noemen we “signaleren en vroege interventie”. De ondersteuners in de school, de tweede lijn, maken met kleine interventies mogelijk dat 15 procent van de studenten op school kan blijven. Dat kan bijvoorbeeld door middel van trainingen aan kleine groepen jongeren met faalangst of gesprekken met ouders. Als specialistische zorg nodig is, gebeurt dit door externen in de derde lijn, zoals de GGZ. Dat is de bovenste top van de piramide.’

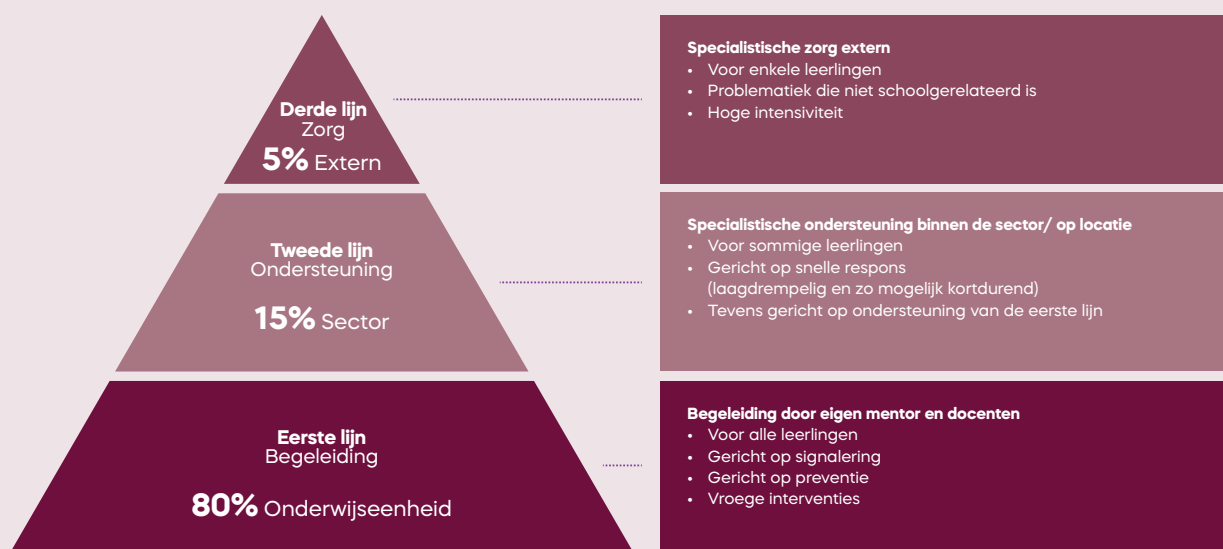
Maar werken volgens het model van Kearney en Graczyk betekent nog niet dat de focus binnen Curio al ligt op aanwezigheid. Ella: ‘We zitten nog steeds op de reactieve, curatieve kant. Dat gaan we nu omdraaien; we willen de verzuimdata verzamelen en die invoeren in het piramideraamwerk zodat zichtbaar wordt wat er binnen onze school aan de hand is, hoe we ervoor staan als het gaat om schoolaanwezigheid. We gaan de vraag stellen “wat is er nodig voor de onderste, grootste groep studenten, om op school te zijn?” Dan ligt de focus op de preventieve kant”.

Data

Zo ver is het nog niet. Binnen Curio is de aanwezigheid nog niet in kaart gebracht en dat is een stevige kluit, vertelt Ella van der Weij. ‘Data verzamelen is het allermoeilijkste. Het vraagt om een zeer nauwkeurige data-invoer, want van rommel krijg je rommel. We zijn een pilot gestart met een aanwezigheids-dashboard. Hiermee kunnen we

mentoren helpen om direct in actie te komen als een student er niet is. Iedere student kan ziek zijn voor een dagje, maar ook die student moet weten dat hij gemist wordt. Het dashboard maakt het heel makkelijk direct te reageren. Aan het eind van de dag doet de mentor het dashboard open en ziet wie er niet zijn. Er staat al een chat klaar waarin zorg en aandacht de boventoon voeren: “Hé, je was er niet. We hebben je gemist, kan ik je ergens mee helpen? Je kunt me altijd even berichten. Ik hoop je morgen weer te zien.” Met een student die er niet was omdat hij zich verslapen heeft, neemt de mentor meteen contact op de eerstvolgende keer dat dat weer gebeurt. “Hoe kunnen we je helpen om wel op tijd op school te zijn?” Zo weet je als een student in geel of rood belandt al lang wat er aan de hand is en kun je voor steeds meer studenten voorkomen dat ze daar überhaupt terechtkomen.’

De eerste schoolaanwezigheidsteams (SAT) zijn vorig jaar van start gegaan op de vo-scholen van Curio, en binnen de sector VGG (voedsel, groen en gastvrij) op het mbo. De sector T&T (techniek en technologie) gaat binnenkort ook starten met een SAT. In een SAT zitten een manager, een data-analist (kwaliteitsadviseur), een gedragsspecialist (ondersteuner tweede lijn) en leerspecialist (docent/begeleider). Ella: ‘Zij verzamelen de data, duiden die en op basis daarvan geven zij advies aan de teams. Maar zo ver zijn we nog niet. Stap voor stap. Of zoals Patricia zegt: “Go slow, you go fast!”’ 🍷

De begeleidings- en ondersteuningstructuur binnen Curio